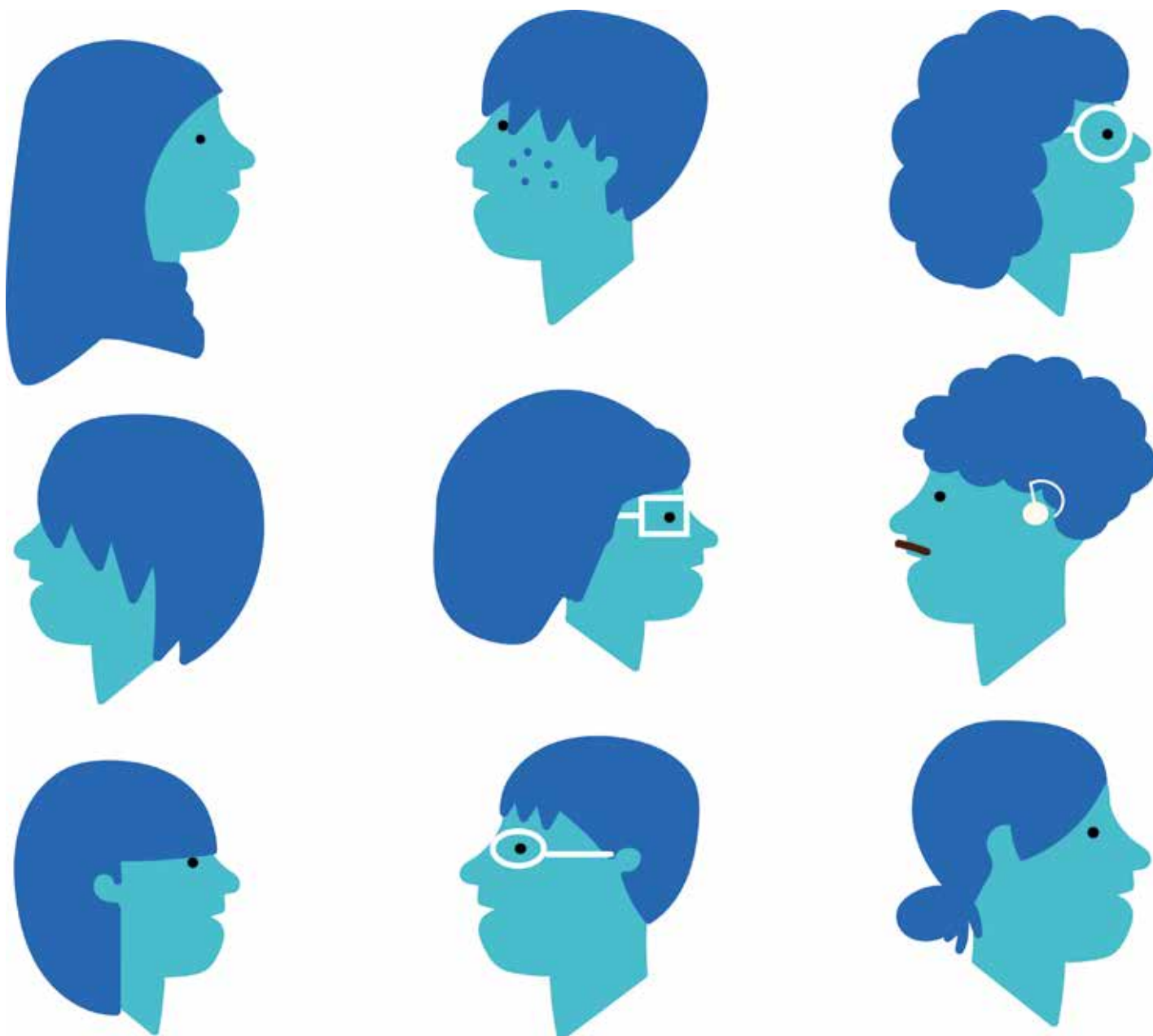

FUNKTIONSRÄTTSSBYRÅNS ÅRSRAPPORT 2022

"Jag känner mig som en motståndare istället för en medborgare"

**CITAT PÅ FRAMSIDAN FRÅN RÅDSÖKANDE OM KOMMUNS
AGERANDE I EN RÄTTSPROCESS OM RÄTT TILL RIKSFÄRD-
TJÄNST MED VISST FORDON UTIFRÅN SINA BEHOV.**

Författare: Ola Linder och Mia Ahlgren

Grafisk formgivning: Anna Fridh Design AB

Foto: Freepik

Illustration: Freepik/Anna Fridh

ISBN: 978-91-88677-31-0

Copyright: Funktionsrätt Sverige

Innehåll

Förord med läsanvisningar	4
Del I	7
1. Inledning: Funktionsrättsbyrån förstärker rättighetsbärarnas röster.....	8
2. Funktionsrättskonventionen och Agenda 2030 i Sverige.....	9
Funktionsrättskonventionen	9
Brist på data för uppföljning av globala mål och konventionen	10
3. Funktionsrättsbyråns värdegrund och metoder.....	11
Värdegrund.....	11
Övergripande metod.....	12
Något om förhållningssätt inom rådgivningen	13
4. Rådgivningens kvantitativa resultat	14
Kontakt med målgrupp och vilka som hör av sig	15
Könsidentitet hos radsökande	15
Åldersfördelning hos radsökande	16
Geografisk spridning av radsökande	16
5. Observationer i rådgivningen utifrån rättighetsområden.....	18
6. Diskussion av resultaten och trendspaningar	19
7. Slutsatser och rekommendationer till staten	21
Del 2: Fördjupning om rådgivningsteman utifrån Funktionsrätts- konventionens artiklar.	

Förord med läsanvisningar

DET HÄR ÄR FUNKTIONSRÄTTSBYRÅNS FÖRSTA ÅRSRAPPORT.

Den följer det första året 2022 med den nyetablerade rättighetsrådgivningen som riktar sig till vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Årsrapporten är indelad i två delar.

Del 1

Inleds med en text om Funktionsrättsbyrån (Inledning, kapitel 1) och FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, härafter Funktionsrättskonventionen, samt Agenda 2030 (kapitel 2). Därefter följer en beskrivning av Funktionsrättsbyråns värdegrund och metodutveckling (kapitel 3). Dessa första kapitel kan läsas för att bättre förstå verksamhetens arbetssätt. Kvantitativa resultat från rådgivningen för 2022 beskrivs (kapitel 4). Kapitlet innehåller statistik om kontakt med våra målgrupper vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga samt andra som hört av sig. Vidare finns statistik och kommentarer om radsökandes könsidentitet, ålder och geografiska spridning. Efterföljande text innehåller generella betraktelser kopplat till de sakfrågor som radsökandena nått oss med (kapitel 5). Del 1 avslutas med en diskussion av resultaten och trendspaningar (kapitel 6) och med rekommendationer till staten och andra makthavare (kapitel 7).

Del 2

Innehåller observationer av de frågor som kommit in till rådgivningen. Frågorna har sorterats efter Funktionsrättskonventionens struktur i de delar som berörts. Naturligtvis är det inte en fullständig katalog över alla ärenden eller kompletta beskrivningar av hur de hanterats. Materialet har valts ut i en process som sätter den enskildes personliga integritet i fokus samtidigt som det ska kunna vara så innehållsrikt att det beskriver rättighetsfrågorna i substans för att andra kan dra lärdomar av det. Kapitlet ger en bred överblick över vilka frågor som hanterats under 2022 och som är aktuella i Sverige. Mycket annat material och många andra frågor kan rymmas inom Funktionsrättskonventionens omfång, så det ska bli intressant att se hur nästa årsrapport kommer att se ut.

Utan allas insatser i Funktionsrättsbyråns olika delar och alla engagerade radsökande hade denna årsrapport inte varit möjlig att ta fram. Tack till er alla! Nu ser vi fram emot ett nytt år med rådgivning och utveckling av verksamhetens olika delar för att

stärka vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga att tillvarata sina mänskliga rättigheter!

19 januari 2023

Funktionsrättsbyrån erbjuder vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga rådgivning om rättigheter.

DEL 1

1. Inledning: Funktionsrättsbyrån förstärker rättighetsbärarnas röster

FUNKTIONSRÄTTSBYRÅN ÄR ETT utvecklingsprojekt med syfte att stärka enskilda att tillvarata sina rättigheter och motverka hindrande strukturer. Det görs främst genom rådgivning till vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga, kunskapsbyggande och intressepolitiskt påverkansarbete. Projektet startade hösten 2021 och drivs av Funktionsrätt Sverige med stöd av Allmänna arvsfonden under tre år. Rådgivningen öppnade den 10 januari 2022 och har haft öppet den största delen av året med vissa uppehåll för ledigheter och utveckling av verksamheten. Funktionsrättsbyrån är ett mycket efterlängtat projekt från många inom funktionsrättsrörelsen eftersom behovet av individuell juridisk rådgivning är stort.

I Funktionsrättsbyråns första årsrapport gör vi vårt bästa för att tillvarata erfarenheterna från dem som sökt råd hos oss under året. Metoden skapar en tydlig koppling mellan gräsrötterna och innehållet i denna rapport, vilket bidrar till kunskapsbygge som kan användas till strukturpåverkan med ett tydligt rättighetsperspektiv. Under 2022 har Funktionsrättsbyrån hanterat närmare 400 ärenden från radsökande. Efter att ha gått igenom datan och analyserat läget har vi konstaterat att det finns återkommande strukturella hinder för tillgång till rättigheter genom att rättighetsperspektivet saknas. Det finns också många relativt unika ärenden och en spretighet i materialet. Det kan däremot sägas att det finns fem huvudteman som problematiserats särskilt i rapporten:

- rättighetsperspektivet
- hinder för tillgång till rättvisa
- ekonomisk otrygghet
- bristande funktionsstöd för självbestämmande
- bristande tillgänglighet och rimligt tillmötesgående

2. Funktionsrättskonventionen och Agenda 2030 i Sverige

FUNKTIONSRÄTTSKONVENTIONEN GÄLLER i Sverige sedan 2009. Det betyder att alla människor i landet är **rättighetsbärare**, det vill säga har rättigheter enligt konventionen. Staten och alla anställda i offentlig verksamhet är **skyldighetsbärare** och har till ansvar att respektera, skydda och främja rättigheterna. Ändå upplever många människor dagligen att de inte får tillgång till sina rättigheter.

I denna del beskrivs först kort vad Funktionsrättskonventionen är och centrala aspekter av den. Hållbarhetsmålen i Agenda 2030 berörs i slutet av kapitlet.

Funktionsrättskonventionen

FUNKTIONSRÄTTSKONVENTIONEN TOGS FRAM i en samskapande process tillsammans med rättighetsbärarna – organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning från hela världen. Sedan beslutet i FNs generalförsamling om konventionen år 2006 har 185 stater, inklusive Sverige och EU, antagit fördraget. Det är den första kärnkonvention som EU har antagit, vilket får betydelse för lagstiftning även i Sverige. Konventionen utvecklar människorättsmodellen av funktionshinder. Den är också den första som lyfter fram intersektionalitet, digitalisering och utvecklar begreppet inkluderande jämlikhet.

Människorättsmodellen av funktionshinder är central för konventionen. Modeller av funktionshinder har utvecklats under lång tid. Det har skett genom att gå från en välgörenhetsmodell som kännetecknas av att tycka synd om personer med funktionsnedsättning och beroende av andras välvilja, via den medicinska modellen med passiva individer som ska botas, som ersattes av den sociala modellen där det är statens ansvar att ta bort hinder i omgivningen.

Människorättsmodellen bygger vidare på funktionshinder som en social konstruktion och att funktionsnedsättning inte får användas som en legitim grund för att neka eller begränsa människors rättigheter. Den förtydligar också att funktionsnedsättning är ett av flera lager i en persons identitet. Politiken för och lagstiftningen om funktionshinder måste ta hänsyn till olikheterna hos personer med funktionsnedsättning så att alla kan vara en del av samhällsgemenskapen på jämlik grund.

Utvecklingen av jämlikhetsbegreppet är central. I allmän kommentar nr 6 utvecklar FN:s övervakningskommitté begreppet inkluderande jämlikhet. Det handlar om bland annat:

- rättvis omfördelning för att undanröja socioekonomiska hinder
- bekämpande av stigmatisering, stereotyper, fördomar, våld och erkännande av människors värdighet och deras intersektionalitet
- delaktighet och fullständigt erkännande av mänsklighet genom inkludering i samhället
- åtgärder för att skapa utrymme för olikhet som en aspekt av mänsklig värdighet

FUNKTIONSRÄTTSKONVENTIONEN HAR INTE inkorporerats i svensk lag utan rättigheterna ska införlivas genom de nationella systemen i sin helhet. I vissa fall saknas rättslig reglering och utkrävbarhet via domstolarna, som exempelvis att få tillgång till en viss medicinsk behandling eller att kräva universell utformning av en ny verksamhet. Det finns också studier, se exempelvis Svensk Juristtidning, SvJT 2018 s. 450, som visar att fördragskonform tolkning, som i princip ska tillämpas för alla konventioner om mänskliga rättigheter, sällan används av myndigheter och domstolar.

Brist på data för uppföljning av globala mål och konventionen

FN HAR TYDLIGT MARKERAT ATT konventionen är nära kopplad till de 17 globala målen i Agenda 2030. Ingen ska lämnas utanför – så står det i den internationella överenskommelsen – och alla mål, påverkar personer med funktionsnedsättning. Flera av målen, till exempel om utbildning, arbete, jämlikhet och inkludering nämner personer med funktionsnedsättning direkt. Även om SCB fått uppgift att ta fram statistik saknas den i stor utsträckning kopplat till uppföljning av målen.

[FN har tagit fram ett särskilt resurspaket](#) med förslag till indikatorer för uppföljning av både de globala målen och artiklarna i Funktionsrättskonventionen. Men resurspaketet tillämpas inte av skyldighetsbärare i Sverige. Uppföljning av såväl genomförande av Funktionsrättskonventionen som de 17 globala målen i Agenda 2030 ger därmed inte en rättvis bild av situationen som rör inkludering och rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning i Sverige jämfört med den övriga befolkningen.

3. Funktionsrättsbyråns värdegrund och metoder

PERSONER SOM KONTAKTAR FUNKTIONSRÄTTSSBYRÅNS rådgivning kallar vi **rådsökande**. Vi har under året haft två rådgivare, en socionom och en jurist, som förklarar vilka rättigheter som finns, vem som har ansvar och på vilka sätt man kan kräva sin rätt. Kunskapen från rådsökande, rensad från personuppgifter, samlar vi i en databas och kopplar samman med rättighetsartiklar i konventionen. Vi analyserar data vi får in, sprider kunskap om slutsatser och uppvaktar skyldighetsbärare om behov av strukturförändringar i samhället för att bättre genomföra och respektera rättigheterna i konventionen.

Värdegrund

FUNKTIONSRÄTTSSBYRÅNS VÄRDEGRUND utgår från ett rättighetsperspektiv och stor respekt för rådsökandes integritet. Rättighetsperspektivet bygger på människorättsmodellen av funktionshinder som beskrevs ovan och de allmänna principerna i Funktionsrättskonventionen som bland annat betonar människors inneboende värdighet och mänsklig mångfald.

Värdegrunden utgår också från empowerment och intersektionalitet. Det innebär att rådsökande är experter på sina egna liv och situationer. I rådgivningen strävar vi efter att stärka personer med funktionsnedsättningar och deras anhöriga till ett självständigt agerande utifrån insikten om samhällelig komplexitet, samverkande maktordningar och mänsklig mångfald.

Rådgivning ges med stor respekt för rådsökandes integritet och alla människors inneboende värdighet.

Övergripande metod

FUNKTIONSRÄTTSBYRÅNS RÅDGIVNING riktar sig inledningsvis till vuxna med funktionsnedsättning samt deras anhöriga som söker råd om frågor som rör rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Rådgivarna erbjuder rådgivning och samtal, men har inte möjlighet att göra utredningar, skriva rättsliga dokument eller åta sig att vara ombud inför myndighet eller domstol. Våra metoder utvecklas successivt. Exempelvis har vi utvecklat vissa generella tips kopplat till vanligt förekommande frågor som bearbetas för publikation i annan text än denna rapport.

KOPPLINGEN MELLAN RÅDGIVNINGEN, kunskapsbygge och påverkansarbete kan illustreras genom följande modell:

1. Rådsökande tar kontakt med oss när vi har öppet.

2. Rådgivare ger rådsökande svar och dokumenterar enligt rutiner, samt eventuell bokning av längre samtalstid eller annan återkoppling. Ärendet avslutas.

3. Information om rådgivningen rensas från specifikationsuppgifter (pseudonymiseras) och läggs in i databasen.

4. Statistik och annan data extraheras ur databasen för kunskapsbygge.

5. Årsrapporter och tematiska rapporter tas fram grundat på kunskapen från databasen och annat intressepolitiskt arbete genomförs.

Något om förhållningssätt inom rådgivningen

I RÅDGVNINGEN VILL VI AKTIVT LYSSNA in radsökandens rådfråga och berättelse och bemöta den som söker råd på ett medmänskligt sätt. Vi har som utgångspunkt att inte ifrågasätta uppgifter och vi värderar dem inte heller som sanna eller falska. Vårt fokus är alltid att möta människan och att ge ett rättighetsbaserat svar som förhoppningsvis kan vägleda sökanden vidare utifrån sin situation.

I DE ÄRENDEN DÄR DET ÄR RELEVANT har vi kunnat ge råd om hur exempelvis en ansökan eller överklagan om insatser eller liknande bör se ut och vilka argument som kan anföras. Vi har däremot på grund av våra begränsade resurser inte kunnat bistå med att skriva inlagor eller rättsliga dokument. Vi har inte heller kunnat bistå enskilda med att åta oss att vara deras ombud.

DE FLESTA RÅDSÖKANDE FÖRSTÅR vårt erbjudande och är nöjda med vad vi gör utifrån våra resurser. De flesta har en eller två kontakter med oss. Några får fler samtal eller mejl, oftast av tillgänglighetskäl och svårighet att snabbt komma fram till kärnan i ärendena. Ibland har vissa stödjande samtal genomförts i mån av tid och resurser, även om tyngdpunkten oftast är på juridisk och praktisk rådgivning. En mindre andel radsökande har uttryckt ett missnöje med att vi inte kan göra mer än vad vi erbjuder eller att vi inte kan direkt påverka en, ofta enligt sökanden akut, situation.

De som söker råd av Funktionsrättsbyrån är experter på sina egna liv och situationer.

4. Rådgivningens kvantitativa resultat

I **ANSÖKAN OM FINANSIERING** från Arvsfonden angavs att projektet skulle nå 300 kontakter med rådsökande under tre år. Under det första året med öppen rådgivning har vi hanterat 388 ärenden, trots begränsade öppettider under uppstartsfasen. Med en större rådgivningskapacitet hade vi kunnat ta emot många fler ärenden än så. Sammantaget är efterfrågan på vår rådgivning större än de siffror som visas nedan.

VI FÖRDJUPAR NÅGRA KVANTITATIVA aspekter kopplat till de som sökt oss. Dessa gäller kontakten med vår målgrupp och vilka som i övrigt kontaktar rådgivningen, könsidentitet, åldersfördelning samt geografisk spridning inom landets län. Dessa följer i ordning nedan tillsammans med vissa kommentarer om siffrorna.

<i>Rådsökande grupper</i>	
Vuxna med funktionsnedsättning	221
Anhörig med funktionsnedsättning	99
Barn med funktionsnedsättning	0
Anhörig till barn med funktionsnedsättning	22
Funktionsrättsorganisation	6
Övrigt civilsamhälle	4
Offentlig sektor	4
Privat sektor	3
God man/förvaltare	6
Övrigt	5
Vet ej	18
<i>Totalt antal rådsökande</i>	388

Kontakt med målgrupp och vilka som hör av sig

FUNKTIONSRÄTTSBYRÅNS RÅDGIVNING vänder sig till vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Frågor från barn och deras anhöriga samt frågor om diskriminering har vi inte finansiering för att hantera. Vi har loggat vilken kategori som sökanden tillhör enligt följande struktur och med följande utfall:

82% AV ÄRENDENA RÖR VÅR HUVUDSAKLIGA MÅLGRUPP vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga, vilket är en relativt hög andel. Utfallet i vilka diagnosgrupper eller tillhörighet till förbund har noterats när vi fått sådan information i rådgivningarna. Där- emot har det inte förts in fullständiga beskrivningar av ärenden med hänsyn till personlig integritet hos de som uppgifterna gäller samt att det inte alltid är nödvändigt att notera sådan information om de problem som vi betraktar i samhället. En del rådsökande anger inte heller något specifikt om diagnoser eller funktionsnedsättningar. De avvägningar och värderingar som görs i dokumentationen följer av vår värdegrund som baseras i människorättsmodellen av funktions- hinder.

EN GRUPP SOM NÅTT OSS i stor utsträckning är personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD och autism samt deras nära anhöriga. En annan vanligt förekommande grupp är personer med olika rörelsehinder. Ibland är angiven funktionsned- sättning mer inriktad på diagnos snarare än viss funktionalitet, som reumatism, viss sällsynt diagnos eller viss personskada. Synskadade eller hörselskadade, döva eller personer med dövblindhet har inte nått oss i någon större utsträckning, vilket sannolikt förklaras av etablerade rådgivningar inom deras olika förbund.

Könsidentitet hos rådsökande

I DE 388 ÄRENDENA VAR 269 RÅDSÖKANDE KVINNOR, 103 rådsök- ande män och en rådsökande icke-binär. 15 personer har inte loggats med könsidentitet. Vid några tillfällen har flera personer sökt råd i samma telefonsamtal, oftast huvudpersonen och en anhörig eller två föräldrar till en person med funktionsnedsättning. Ibland har könstillhörighet gissats av rådgivarna och vi frågar inte alltid om könstillhörighet, vilket gör att siffrorna inte är fullt ut tillförlitliga. Däremot går det att se en klar överrepresentation av kvinnor som hört av sig till vår rådgivning. Siffrorna visar könstillhörighet på den som hört av sig. Om det varit en anhörig eller annan kringperson till en person med funktionsnedsättning som sökt oss är det den anhö- rige eller kringpersonens könsidentitet som loggats.

Åldersfördelning hos rådsökande

VI FRÅGAR INTE ALLTID OM ÅLDER. Men vi får ändå relativt ofta information om ålder på olika sätt. I de ärenden vi inte registrerat ålder har de flesta oftast kommit via mejl. Då har frågorna varit möjliga att förstå och legat på en hög nivå, vilket antyder att de varit vuxna. I de siffror som anger barn nedan är det vuxna anhöriga till barn som sökt råd. Vi använder Arvsfondens ålderskategorier, som ger följande siffror:

<i>Åldersgrupper i rådgivningen</i>				
0–11 år	12–25 år	26–65 år	Över 65 år	Vet ej
6	21	264	25	72
<i>Totalt 388 rådsökande</i>				

Geografisk spridning av rådsökande

DEN GEOGRAFISKA SPRIDNINGEN över landet har loggats efter länsstillhörighet. Nivån har avgjorts efter en avvägning mellan intresset av att känna till geografisk spridning och den personliga integriteten hos rådsökande. För det mesta frågar vi i telefonrådgivningen om var i landet personen befinner sig. I ärenden via mejl framkommer ofta någon geografisk indikation, men i många mejlärenden saknas också information om var i landet sökanden befinner sig. 238 av de 388 ärenden som registrerats har länsangivelser. Vi har loggat ärenden i 20 olika län. Det betyder att vi har en stor geografisk spridning över landet, enbart Gävleborgs län är orepresenterat i statistiken. Någon eller ett par frågor har gällt förhållanden för svenskar med funktionsnedsättning i utlandet. Vissa ärenden gäller även länsöverskridande förhållanden. Av de ärenden som har länsplacering är spridningen som följer:

<i>Rådsökandes geografiska spridning</i>	
Blekinge län	5
Dalarnas län	6
Gotlands län	2
Gävleborgs län	0
Hallands län:	2
Jämtlands län	2
Jönköpings län	3
Kalmar län	12
Kronobergs län	2
Norrbottnens län	3
Skåne län	27
Stockholms län	88
Södermanlands län	5
Uppsala län	17
Värmlands län	9
Västerbottnens län	9
Västernorrlands län	2
Västmanlands län	5
Västra Götalands län	25
Örebro län	10
Östergötlands län	4

5. Observationer i rådgivningen utifrån rättighetsområden

RÅDGIVNINGEN BERÖR MÅNGA olika frågeställningar och rättsområden. Utifrån människorättsmodellen av funktionshinder och vår värdegrund har vi valt att presentera olika sakfrågor och ärenden utifrån de olika rättighetsområden som finns i Funktionsrättskonventionens artiklar. Dessa finns i Del 2 av rapporten. Naturligtvis är ärendena ofta mer komplexa på så sätt att de berör fler artiklar än en. Ärendena har inte återgivits i sin helhet, utan återfinns i sak i statistiken och ofta nedbrutna i olika aspekter av de observationer som gjorts kopplat till artikelområdena samt i den efterföljande analytiska delen. Det som visas i Del 2 är därmed inte en komplett spegling av den rådgivning som pågått under året, men det ska ge en relativt heltäckande omfattning för de olika typer av rättighetsfrågor som vi hanterat. Återigen har en avvägning gjorts utifrån intresset att skydda den personliga integriteten hos radsökandena.

Utifrån strukturen i Funktionsrättskonventionen finns rättighetsfrågor sorterade under de flesta rättighetsområdena. Rättighetsfrågorna har rört både medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Ett undantag är frihet från tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller straff (artikel 15) eftersom inget ärende passerat in på området. Även om alla utom en artikel berörts betyder det inte att alla rättigheter eller aspekter av rättigheter enligt Funktionsrättskonventionen berörts. Dock föreligger en stor bredd i materialet.

ETT ÅTERKOMMANDE TEMA ÄR tillgång till rättvisa och ansvarsutkrävande. Det är centralt även i Agenda 2030 där mål 16 handlar om fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling. Målet handlar också om trygghet, frihet från våld, icke-diskriminering och ett inkluderande representativt beslutsfattande. Många som hör av sig till rådgivningen känner sig exkluderade från samhällsgemenskapen. Även om rättsprocess är en del av samhällets strukturer har det förekommit exempel på ärenden där vissa behöver ta till rättsliga åtgärder i en anda som motståndare till en kommun eller annan enhet inom samhällsgemenskapen.

6. Diskussion av resultaten och trendspaningar

I KAPITEL 4 VISAS ATT VI NÅR våra primära målgrupper i stor utsträckning, men även andra. Vi har en spridning över landet sett till län, men med en högre koncentration till de län med landets tre största städer. Även om det inte framkommer i statistiken vet vi från ärendehanteringens att ärendena i dessa län kommer både från stad och landsbygd. Det är svårt att dra tydliga slutsatser om ålder och könstillhörighet, men klart är att vi når vuxna personer och de är fler kvinnor än män. I de ärenden som vi hanterat noterar vi både att personer är nöjda med råden och en frustration över att vi inte kan göra mer än vårt erbjudande. Efterfrågan på rådgivningen är stor och vi bedömer att den inte kommer minska när vi står i en lågkonjunktur och ett nytt politiskt läge med tendenser av åtstramning och repression.

I kapitel 5 har vi konstaterat att rådgivningen berört de flesta artiklarna i Funktionsrättskonventionen. Det innebär att frågorna vi hanterar är av mycket olika karaktär. Att en rättighet har berörts betyder inte per automatik att det föreligger en rättighetsöverträdelse. Istället indikerar det att det finns olika samhällsfrågor som berör en bredd av de mänskliga rättigheterna och funktionsrätten. Mycket arbete återstår för staten för att säkerställa allas tillgång till sina mänskliga rättigheter. På vissa ställen har vi varit tydligare med att peka ut olika rättighetsproblem. Årsrapporten visar att rekommendationerna i rapporten [Respekt för rättigheter?](#), om konsekvensanalys utifrån Funktionsrättskonventionen i statliga utredningar och om tillgång till rättvisa, fortsatt är relevanta och angelägna att få genomförda. Vi har sammanfattat vad vi tycker kan sägas vara övergripande trender och problemformuleringar:

RÄTTIGHETSPERSPEKTIVET BRISTER OFTA. Många individer möter byråkrati och motstånd snarare än empati och vägledning. Många ”faller mellan stolarna” och hänvisas runt. Det är ofta svårt för enskild att förstå vad som förväntas av dem för tillgång till rättigheter utifrån hur myndigheterna uttrycker beslut eller information. Myndigheten som ska vara objektiv och har en utredningsskyldighet upplevs ofta som en motpart redan innan den ska vara det enligt juridiken (artiklarna 1, 4, 31).

HINDER FÖR TILLGÅNG TILL RÄTTVISA. Hindren består av exempelvis bristande tillgång till juridiska råd, skrivstöd och kvalificerade ombud. Utmaningar finns i att hitta rätt ombud och kunna finansiera det. Rättegångskostnadsregler i civilmål hindrar exempelvis talan om diskriminering. Att inte få ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål vid vinst är ytterligare en brist. En annan brist är

rättsmedlen som inte innehåller en möjlighet att med föreläggande kräva att en verksamhet river ett hinder och säkerställer tillgänglighet (artiklarna 4 och 13).

EKONOMISK OTRYGGHET VIA SOCIALTJÄNSTEN, ARBETSMARKNADSPOLITIKEN OCH SOCIALFÖRSÄKRINGEN. Det förekommer rättsosäkerhet inom exempelvis socialförsäkringen och det ekonomiska biståndet är mycket stramt, inte minst för de som blir kvar i längre perioder. Det är tydligt att Sverige saknar en sammanhållen strategi för kontinuerligt förbättrade levnadsvillkor för många personer med funktionsnedsättning som är beroende av dessa system. Kommande lågkonjunktur oroar eftersom det redan under tidigare högkonjunktur varit svårt att kräva sina rättigheter och att känna trygghet i sin privatekonomi (artiklarna 4, 28 och 31).

BRISTANDE FUNKTIONSTÖD FÖR SJÄLVBESTÄMMANDE. Det förekommer begränsningsåtgärder inom bostäder med särskild service och otillräckliga serviceformer för att säkerställa självbestämmande. Lagarna leder inte i praktiken till garanterat självbestämmande och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning (artiklarna 4, 19, 31).

Kommande lågkonjunktur oroar eftersom det redan under tidigare högkonjunktur varit svårt att kräva sina rättigheter och att känna trygghet i sin privatekonomi.

BRISTANDE TILLGÄNGLIGHET OCH RIMLIGT TILLMÖTESGÅENDE.

Bostadsundantaget i diskrimineringslagen kring bristande tillgänglighet är ett principiellt och praktiskt problem på ett liknande sätt som att inte hela offentlig sektor, inklusive domstolarna, omfattas av diskrimineringsförbudet i diskrimineringslagen. Det saknas en sammanhållen reglering av krav på tillgänglighet och rimligt tillmötesgående av personer med funktionsnedsättning när tillgängligheten brister i individuella situationer (artiklarna 3, 4, 5, 9, 19).

7. Slutsatser och rekommendationer till staten

VUXNA MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING och deras anhöriga utgör den största delen av dem som når vår rådgivning (82%). Även andra, såsom offentliganställda och privata aktörer, når till oss med frågor. Vi kan bistå vår målgrupp med information och rådgivning om rättigheter. Däremot kan vi inte möta de behov som finns av att följa med på möten, skriva överklaganden och andra rättsliga dokument eller biträda någon rättsligt. Det administrativa arbetet med att sammanställa statistik och observationer, samt andra arbetsuppgifter hos rådgivarna, har krävt att vi inte har haft öppet i rådgivningen hela året. Arbetet har möjliggjort denna årsrapport och mer nischade rapporter som använts i påverkansarbete mot exempelvis Försäkringskassan, Diskrimineringsombudsmannen och politiker.

FORTSATT ARBETE MED RÅDGIVNING och kartläggning av rättighetsläget i Sverige behövs. Funktionsrättsbyrån kommer göra sitt bästa för att bidra till detta. Därför arbetar vi även med frågan om långsiktig finansiering för att kunna fortsätta bortom Arvsfondens finansiering av Funktionsrättsbyrån.

Generellt bör staten se över Funktionsrättens implementering i Sverige på bred front. Samtidigt behövs mer specifika arbeten på olika områden där det pågår eller bör startas reformarbeten. Funktionsrättsbyrån ser ett tydligt behov av en översyn av både materiell rätt och efterlevnadsmekanismer, inklusive rätten till rättvisa. Dessutom skulle en generell utredning om vilka styrmedel som Funktionsrättskonventionen ställer upp kopplat till allmänna statskyldigheter behövas, inklusive artiklarna 1-4, 8, 31 och 33. Rättighets-specifika utredningar kan också behövas. Några möjliga lösningar på de tematiska problemformuleringar som beskrivits ovan i kapitel 6 följer:

RÄTTIGHETSPERSPEKTIVET BRISTER OFTA. Luckor i lagen behöver ses över, se vidare i Del 2 för flera exempel. En större gapanalys av svensk rätt jämfört med Funktionsrättskonventionen behövs. Utbildning av tjänstemän i fördragskonform tolkning skulle sannolikt ge viss positiv effekt. Hur offentlig sektor tillsätter budget och handlingsplaner behöver ses över så att regler om rättigheter kan följas med konkret handling (artiklarna 1, 4, 8, 31).

HINDER FÖR TILLGÅNG TILL RÄTTVISA. Det behövs en helhetsöversyn över hur enskilda får tillgång till rättvisa. Det gäller främst behov av rådgivning, tillgång till ombud och avskräckande regler om rättegångskostnader. Rättsmedlen kan kompletteras med möjlighet för domstol att genom föreläggande kräva att en verksamhet river ett hinder och säkerställer tillgänglighet (artiklarna 4 och 13).

EKONOMISK OTRYGGHET VIA SOCIALTJÄNSTEN, ARBETSMARKNADSPOLITIKEN OCH SOCIALFÖRSÄKRINGEN. Sverige kan utveckla en sammanhållen strategi för kontinuerligt förbättrade levnadsvillkor. De ekonomiska trygghetssystemen behöver åtminstone följa löne- och kostnadsutvecklingen i samhället. Det behövs en reform så att enskilda inte blir långsiktigt beroende av försörjningsstödet som samhällets yttersta skyddsnät (artiklarna 4, 28 och 31).

BRISTANDE FUNKTIONSSTÖD FÖR SJÄLVBESTÄMMANDE. Myndigheternas praxis och lagstiftningens effektivitet vad gäller säkerställandet av självbestämmande via funktionsstöden skulle behöva undersökas närmare för att kunna bättre säkerställa fullt genomslag av Funktionsrättskonventionens krav på området. Även beslutsstöden kan behöva stärkas (artiklarna 4, 19, 31).

BRISTANDE TILLGÄNGLIGHET OCH RIMLIGT TILLMÖTESGÅENDE. Kraven på tillgänglighet och de fragmenterade efterlevnadsstrukturernas effektivitet behöver ses över. En översyn av lagstiftningen behövs för att säkerställa att enskilda har rätt till rimligt tillmötesgående i situationer där tillgängligheten brister över hela samhället. Detta perspektiv skulle behöva bli en naturlig del av det allmänna rättsmedvetandet (artiklarna 3, 4, 5, 8, 9, 19).

Funktionsrättsbyråns årsrapport 2022, Del 1

FUNKTIONSRÄTTSBYRÅN ÄR ETT PROJEKT med stöd från Arvsfonden med fokus på att stärka vuxna med funktionsnedsättning att tillvarata sina rättigheter. Projektet drivs av Funktionsrätt Sverige.

I projektet läggs grunden till en rikstäckande Funktionsrättsbyrå som erbjuder rådgivning för vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Funktionsrättsbyråns rådgivning öppnade den 10 januari 2022. Detta är Funktionsrättsbyråns första årsrapport.

I DEL 1 AV ÅRSRAPPORTEN PRESENTERAS det första årets rådgivningsverksamhet, rådgivningens värdegrund och metoder samt kvantitativa resultat. Under det första året har Funktionsrättsbyrå tagit emot 388 ärenden som berör en stor bredd av rättighetsområden. Dessa rättighetsområden presenteras och diskuteras. Del 1 avslutas med rekommendationer till staten baserade på den samlade erfarenheten från de rättighetsbärare som sökt rådgivning under år 2022.

TILL DENNA DEL 1 AV FUNKTIONSRÄTTSBYRÅNS årsrapport hör också del 2 som är en fördjupande beskrivning av de ärenden som rådgivningen har arbetat med. I del 2 kan du läsa om många av de frågor som kommit in till rådgivningen. Frågorna presenteras tematiskt utifrån rättighetsartiklarna i Funktionsrättskonventionen.